

Борис Цибульський

ШЛЯХАМИ КОЗАЦЬКОЇ СЛАВИ

Роман

Мюнхен 1956

diasporiana.org.ua

Борис Цибульський

ШЛЯХАМИ КОЗАЦЬКОЇ СЛАВИ

Всі права застережені автором.

Борис Цибульський

ШЛЯХАМИ КОЗАЦЬКОЇ СЛАВИ

Роман

Мюнхен 1956

БОРИС ЦИБУЛЬСЬКИЙ

В повсякденному практичному житті людства ми бачимо припинення розвитку та занепад духової культури, що замінюється розвитком, поступом «цивілізації». Скрізь, як і серед української еміграції, панує матеріальна цивілізація, не супроводжена більш розвитком духової культури, поступом людського духу. Ось з такими думками я перечитую вірші ще нового, незнамого поета Бориса Цибульського, який залишив рідний край і в тузі за Батьківщиною, майже в кожному віршові торкається далеко минулої історії України, її сучасного поневолення та молить Всевишнього за її щасливе майбутнє.

Особливо вражає читача поема Бориса Цибульського: «Шляхами козацької слави» з її трагічною боротьбою українського народу за щастя й волю Рідного Краю.

Борис Цибульський народився 25 липня 1911 року в м. Зінькові на Полтавщині. Батько його був полковником колишнього Кубанського козачого війська, а мати — українка — шляхтянка з хутора Соколовщини Зіньківського повіту.

Будучи переслідуваним советами за своє соціальне походження мусів був покинути свій рідний Зіньків і вчитися та працювати далеко за межами своєї любої Полтавщини. Не дивлячись на своє тяжке життєве становище всеж таки спромігся здобути вищу освіту.

В час свого навчання Борис Цибульський завжди проявляв великі інтелектуальні здібності, а по закінченні вищих студій був відмічений спеціальним наказом по інституту як один з найкращих випускників.

Як за часів советів так і в пізнішому часі він зазнав тяжких душевних переживань, і цим дуже розхитав стан свого здоров'я.

Але не дивлячись на це поет Б. Цибульський з великою силою емоцій, зумів передати в своїх творах неабиякий поетичний талант, корисний кожному читачу тим, що своїм надхненням, зворушливими спогадами про свій рідний край, — він нагадує всім, хто мусіли покинути рідні хати й податися в далекий світ, — як було і що сталося.

В своїх віршах Б. Цибульський не покидає віри і надії на Провидіння Боже, що він висловлює у віршах: «Поможи Заступнице» і «Молитва», яка закінчується словами:

«І народу тоді Ти пошли мойому

«Щоб проснулася знов його слава

«І в Твоїй вже красі, усміхнулась йому

«Його милая доля ласкава».

Мені неодноразово доводилося бути також присутнім коли поет Борис Цибульський, читав свої вірші на різних українських імпрезах серед численних слухачів. Хочу відмітити при цьому, що глибиною змісту своїх віршів, культурою слова та своєю здібністю передати їх слухачу, він тримав слухачів весь час в напруженні і вже по кількох хвилинах можна було помітити як частина присутніх зрошувала свої обличчя сльозами.

Як-би в підтвердження цього мого оповідання хочу подати тут уривок з рецензії відомого козачого історика Г. Губарева на вірш Б. Цибульського «Козачі Сльози» (див. козачий часопис «Козак» № 23 за грудень 1954), під заголовком «Перли в

корону Богородиці». В цій рецензії історик Г. Губарів писав:

«Нашому поету Б. Цибульському вдалося знайти шлях до козачого серця. Гадаю, що не я один читав його «Козачі Сльози» (див. „Козак” № 21) і сам з козачою сльозою в очах.

Треба визнати, що вірші Б. Цибульського написані гарно. В наш час, коли поети згадують Небесні Сили часто тільки для того, щоб гоноритись зухвалістю, козак на цю високу тему, зумів дати щирий і чистий образ.

Вірш «Козачі Сльози» правдиво може бути названий новим перлиним узором в корону нашої Небесної Цариці. Давня тема під пером талановитого автора звучить прекрасно».

Борис Цибульський твердо вірить, що його люба Україна, могутня вірою, ісповідниця Христа, Бога нашого, Україна хоч і в катакомбах, хоч і на засланні, хоч і в муках пересілдуння, якого ще не бачили ні сторіччя, ні цілі епохи, ні тисячоріччя, — вона, силою своєї вікової культури, — знову в братолюбному християнському єднанні всіх, як все це було за старих часів предків наших, — в горячих братніх обіймах, в ім'я найвищої ідеї поверне колишню славу і стане незалежною Самостійною Українською Державою.

Протоерей Т. Гаврик

ПЕРЕДМОВА

До тебе, рідна українська земле, рясно зрошена кров'ю мільйонів синів і дочок твого народу; До тебе, рідна ненько Україно, овіяна романтикою багатовікової слави твого бойового і вірного тобі українського козацтва; До тебе, багатострадальний український народе спрямовував я свої чуття й помисли, щоб на сторінках цієї моєї книги можливо барвистіше відобразити частково забуті вже нам шляхи невмирущої козачої слави і волі, якими хотілось би мені розбудити в серці твоїм, дорогий читачу, красу і велич козацької давнини побудованої на засадах людської справедливості, святої правди та невмирущої козацької волі, що й тепер ще сяють нам барвистою веселкою наших рожевих, життєвих надій.

Мені хотілось би також, дорогий читачу, щоб ти, блукаючий разом зі мною в недолі цієї далекої чужини, подбав про те, щоб ця моя книга була в першу чергу розповсюджена серед нашої еміграційної молоді, яка в умовах еміграції часом не знає, а часом недоцінює того, що в віках нашої українсько-козачої історії так ніжно оспівувалось всім нашим народом в його думках, піснях та переказах. Молодь це квіти нашого сучасного і данії нашого майбутнього. Тому ми з особливою ніжністю і турботою мусимо плекати ці квіти повсякчасно і тут, на чужині, щоб вони колись стали спроможними відобразити кращі риси нашого козачого народу, який завжди плекав і цінив рожеві надії свого майбутнього — молодь. В романі «Шляхами козацької слави» я використовував матеріяли нашої козацької історії, перекази окремих учасників наших визвольних змагань та матеріяли з нашої української еміграційної преси.

На жаль, за браком достатньої кількості цих матеріалів та, в зв'язку з слабким станом мого здоров'я, я змушений був задовольнитися і цим розміром мого твору, в той час, як зпочатку, я хотів написати його значно більшим.

Будучи не належним до будь-якої політичної партії і одночасно не поділяючи також існуючих на сьогодні міжпартійних політичних сварок, я хотів би, щоб ця моя книга з'явилася об'єктом для читання всіх кіл нашої української еміграції, яка шануючи нашу козацьку давнину мудро пов'язувала б її з умовами сучасності і, наближаючись до нашої справжньої соборності впевнено крокувала б нашим визвольним шляхом до сяючих вершин всенароднього визволення.

В другім розділі своєї книги «Батьківщині» я намагався будити серед читачів чуття любови до нашого рідного краю, тугу за нашою батьківщиною, пошану до наших історичних козачих традицій та віру в наше краще майбутнє. Одночасно з цим, в міру своїх здібностей, я намагався також звеличити безсмертні засади християнства, які в віках всієї нашої української історії свято шанував та, й тепер ще шанує наш побожний український нарід, який ще не в далеко минулому часі, красою і гордістю нашого народу — козаками запорожцями, безстрашно захищав ці святі засади в боях з переважачими ворогами.

Кінчаючи цю свою передмову хочеться побажати тобі, дорогий читачу, щоб ця моя книга відбилася в чуттях твоїх приємним для твого серця відгомном і, була б для тебе цікавою і корисною, не дивлячись на її досить малий розмір.

Автор

ШЛЯХАМИ КОЗАЦЬКОЇ СЛАВИ

*Для всіх, хто рідне наше слово
І дух козачої землі
Приносить щиро, юнорово
Й в чужій, далекій стороні,
Для всіх, кому у млі чужини
Зорею сяє рідний край,
Я шлю привіт скитання днини
І віру кращих сподівань.*

I.

СЯЙВОМ КОЗАЦЬКОЇ ДАВНИНИ

В безкраїх просторах де тирса шуміла
І хвилями гнівно Дніпро гомонів
Віками росла і невинно міцніла
Поборниця кривди козацьких ланів.
І ніби правдива, сіяюча зоря,
Що ясно світила у темную ніч
Прикрасила волю вздовж нашого поля
Поборниця цяя — Козацькая Січ.
Всміхалась їй радо козацькая воля
Сини Запоріжжя їй долю несли,

А всюди, в просторах козачого поля
Для неї і сила і велич росли.
Зростала між ними й козацькая слава
І велич цій Січі несла навкруги,
А доля щаслива, мов мати ласкава,
В дарунок дала їй Дніпра береги. . .
Здавалось, що й степ наш безкрай, широкий,
Цей батько просторих, козачих ланів
Відчув у собі там той рівень високий
Козачого щастя для волі синів.
І велетень Січі, Дніпро наш Славута
У хвилях сріблястих немов усміхавсь
Й радів, що вже рвуться кайдани і пута,
А світ тиранії мов зник, заховавсь. . .
Та, все те минуло. . . Й під натиском сили
Завмерла на віки козацькая Січ,
В степу-ж тім широkim високі могили
Сумують з вітрами у темную ніч.
І ходить цим степом козачим, широким,
Нащадок ще Січі — герой молодий,
Що з ворогом лютим у бою жорстокім
Шлях волі і правди прикрасив новий.
Шукає він в думках козацької волі
Для всіх волелюбних дочок і синів
І правди святої в козачому полі,
Що зникла з просторих, козачих ланів.
Що зникла та, знову мов сокіл у небі
Літає над світом в просторі чужім
Й чекає як знов, при конечній потребі
Прибуде й на землі козачих синів.
І знов, як колись ще при матері-Січі,

Зміцніє в просторах козачих ланах
І там, на новому, народньому вічі
Розквітне мов квітка при волі синах.

II.

ДІТИ КОЗАЦЬКОГО ШЛЯХУ

||

А тим часом, полем, над Дніпром глибоким
Де ще чути стогін боєвих гармат,
По степу козачім, волею широкім
Йде киянка Галя знов до рідних хат.
Батько, вмер в Сібіру, мати десь в Печорі,
Брат вже спочиває теж довічним сном
Лиш єдина Галя, що втекла з неволі
Крокувать цим шляхом може знов і знов.
Ось, і Запоріжжя, стел, пахуче поле
Де колись пишалась Запорізька Січ
І несучи славу ворогам на горе
Захищала правду в день і в темну ніч.
Та минає Галя ці простори наші,
І прямує далі, до того села
Де росла й носила всі свої прикраси
І мов квітка степу серед них цвіла,
Де колись пишались: сад, город, криниця,
І цвіли барвисто квіти запашні,
Де лунала пісня милого їй Гриця
І надії щастя сипала рясні. . .
А тепер одна, мов билина в полі
Під далекий гуркіт боєвих гармат
По шляху козачім йде шукати долі,
Щоб вернутись з нею ще до рідних хат.
І схилившись тихо на пахуче поле,
Щоб спочити трішки понад цим шляхом

Думами говорить: доле моя доле,
Дай зустрітись ще раз з милим юнаком,
Дай побачить ще раз стан його козачий,
Слухати без ліку ніжнії слова
І в своєму серці, знов, відчуть гарячий
Подих насолоди за його діла;
Дай побачить доле у рожевім цвіті
Відблиск позабутих тих козачих днів
Коли розцвіталась мов троянда в літі
В них людская правда під козачий гнів,
І на цьому лоні усміхнися доле,
Звесели, прикрась нам ти нове життя
І верни відняте те козаچه поле
На якому квітло гідности буття.

* *

*

І мов на благання цього її болю
З гучними піснями (ніби з вечерниць)
Повертались шляхом з щасливого бою,
Наші козаченьки, а між ними й Гриць.
І козачим степом, по шляху широкім
Подалися хутко до того села
Де киянка Галя з Грицем карооким
Кращі дні дитинства вкупі провела.
Галя встала. Й шляхом, де нестало чути
Вже й поодиноких пострілів гармат
Слідом за загоном, щоб скоріш прибути
Подалася хутко теж до рідних хат.
В полі вечоріло. Вийшов білолиций
По ясному небу тихо погулять
Й освітив собою й перелаз, й криницю

Де любила Галя з Грицем постоять...
Освітив він разом й рідную хатину
Й нагадав про ті, вже минулі дні
Коли злая доля кинувши в чужину
Закликала й Галю стати до борні.
І немов на диво цій дівочій долі
З рідної хатини, з за старих полиць.
Вийшов на подвір'я справжній лицар волі
Командир загону її милий Гриць.
Грицю, серце, доле! Знову я з тобою.
І в міцні обійми впала Галя знов
До того, хто вчора у жорстокім бою
Проливав за волю вражу злою кров,
До того, з ким Галя кращі свої роки
В радості і щасті вкупі провела
І з завмершим серцем його рівні кроки
Пізнавала швидко й здалеку села.
І в міцних обіймах теж відчувались й Грицю
Ті колись щасливі й радісні дні
Коли й як в цей вечір ім світив в криницю
Місяць білолиций й зорі чарівні...
Та, не час сьогодні починать розмови
Про ті дні щасливі, ласки почуття,
Коли сини волі у братерській крові
Здобувають долю вільного життя.
Всеж, торкнувшись ніжно милої Ганнусі,
Ніби рідний батько, що добру навчав
У похилій хаті ще її бабусі
Лагідно й спокійно її Гриць повчав:
Галю! На просторах нашої країни
Ми ведем жорстоку, люту боротьбу

За життя без кривди злої нам чужини
Й в ній знайдемо волю, смерть або й ганьбу.
Знаєш ти, що кращі люди батьківщини
В боротьбі за волю для своїх синів
У незламній вірі все чекали дніци,
Що засяє доля й в нас серед ланів.
Що промінням ясным нагадає знову
Подихи свободи тих козачих днів
Коли веселіше як тепер народу
Усміхалась правда під козачий гнів.
Йшли й ми їхнім шляхом. Та прийшли нам муки
Від чужих народу сталінських ідей,
Що ведуть нарід наш в почуттях розлуки
Від тортур до кривди та тюрми дверей.
Чи-ж можливо Галю дітям цього шляху
Позабуть, залишить наш козацький клич
І віддаши волю Сталіну і ляху
Змуками терпіти ще арійський бич*?
Зрозумій кохана: ми шукаєм волі
Й не для нас прямує шлях нових катів
Хоч по ньому й сяють не кремлівські зорі,
Що несли недолю для сестер й братів.
Та веде він всеж нас до кайдан неволі
(Хоч нові льокаї хочуть ним іти)
Ми-ж, що хочем бути тільки дітьми волі,
Мусимо для себе правди шлях знайти,
Не дамо на посміх цій злочинній сворі
Здобуттів народу всіх булих віків
І промовмо разом: кари всій потворі
За розбій й сваволю протягом років;

* Тобто німецько-гітлерівський.

За кричучу кривду, сплюндровані села
Що кругом палають в полум'ї вогнів
За недолю, горе й стогін невеселий
Наших наймиліших, бідних матерів;
За ті ріки крови і страшливі муки
Беззахистних старців, хворих, немовлят,
Що в ледянім серці ці новітні круки
Нам несли на горе аж до рідних хат.
І в якомусь смутку глянув він до неба
В далені оглянуть Божу благодать
І немов сказати, що стає потреба
У благаннях наших Господу сказати:
Боже! Дай нам сили! Дай терпіння, волю,
Твердо й послідовно йти своїм шляхом,
Щоб розбить, розвіять темні сили в бою
І під сонцем Правди жити козаком.
А киянка Галя слухавши розмову,
Що в душі сплітала їй вінець Творця
Посилала серцем свою вдячність Богу
За свого Гриця козака-стрільця.
І, сказала: Грицю! Ця свята воля
Ще живе в козачих, змучених серцях
І не вмере, не згине й серед бою поля
І не помарніє десь на манівцях.
А мов буйний вітер у лиху негоду
Полетить з козачих, повних гніву хмар
І в жорстокім бої відбере свободу
Цей у нас віднятий, кращий Божий дар.
Не сумуй-же милий, не сумуй, не треба,
Вірь, що Сонце Правди дасть нове буття
І промінням ясним зі свого неба
Звеселить колись нам і нове життя.

III.

СВІТАНКОМ

Світало... Час і попрощатись.
І Гриць поглянувши кругом
Здавалося рішив збіраться
Іти в похід далекий знов.
Й промовив: Галю! Будь щаслива,
Не згадуй лихом коли будь,
Цвіти мов та весна вродлива
Та, шлях козацький не забудь!
Плекай його вогнем любові
Красою правди й тих свобод
В ім'я яких вже ріки крові
Пролив козацький наш нарід!
Настане час і Провидіння
Колись допоможе нам святе
І правди золоте насіння
На ньому буйно розцвіте.
Прощай, кохана! Час в дорогу.
Загін іде в зелений гай,
Хай буде Бог йому в підмогу
Боротися за рідний край.
А, я? Сказала Галя тихо:
Чи ти про мене вже забув,
Чи хочеш заподіять лихо,
Чи волі серця не збагнув?
Знай Грицю! Я дочка народу
З нащадків лицарів отих.
Що рідний край свій і свободу

Цінили над усе і всіх.
Я в бій готова йти за волю
І визволяти рідний край,
Візьми-ж й мене тепер з собою
У свій загін в зелений гай.
Візьми коханий! Не вагайся,
Всю правду говорю тобі,
Коли-ж лукавиш то признайся
І не лишай мене в журбі.
Я хочу бачити мій милий
Лиш серце чисте мов кришталь
І ранок цей мені журливий
Нас зблизить чи лишить печаль.
О, Галю! Дух Дніпра-Славути,
Що лине в рідній стороні
Промив серця героям Крутів,
А зараз нам — тобі й мені.
І якщо ти на все готова
В ім'я твоїх стремлінь й чеснот
Я проти не скажу ні слова.
Хай буде так! Не май турбот!
Ділімо вдвох жорстоку долю
В цей грізний для народу час
І вірьмо, що й в нерівнім бою
Благословить Всевишній нас.
А зараз, йди вже спочивати,
Коли згнівив чим — вибачай,
Та, ще хотів тобі сказати:
Щасливо Галонько, прощай!

IV.

В РОЗВІДКУ.

Зустрілись знов... і знов розмова...
А врешті: рішення обох,
Що партизанська діброва
Велить їм розлучитись в двох...
Гриць залишається з загonom
Зухвалість ворога стримать,
А Галя, воленьки прогоном
Піде в розвідку мандрувать.
Йй треба в Києві дізнатись
Де склади зброї, арсенал,
Де варта мусить там змінятись
Та як веде себе загал.
Розвідати про ешалони
В яких на Захід молодь пруть
Та про есесівські загони,
Що партизанів стережуть.
Здається вистачить роботи
Під цей неясності туман
Йй пізніш, зазнає ще турботи
Бригаденфюрер Гальтерман.
Коли-б лиш тільки не спійматись
Та ворог лютий не здолав,
А то зуміє все дізнатись,
Що час від неї вимагав.
Йй ласкаво й щиро попрощавшись
І глибоко зітхнувши мов,
Вони обое не вагавшись

Хутенько розійшлися знов.
Щасливо, Грицю! Залишайся,
Гукнула Галя навздогін
Та, незадовго вибирайся
Вести в похід ще свій загін.
Сама-ж, швиденькою ходою
З спокійним серцем на показ,
Пішла вечірньою порою
Виконувать війни наказ.
Минали дні. . . Шляхами, полем,
Стежками лісу і болот,
Не зустрічаючися з горем
Йшла наша Галя без турбот.
Та, ось і Київ. Галя стала,
Побожно глянула на Схід,
Перехрестилась і сказала:
Щасти мій, Господи, похід!
Допоможи мені Великий
В цім місті плачу, горя й сліз,
Шукать і класти в суд Владики
Ту кривду, що тиран привіз;
Не дай вже більше нам скитатись
І зоставатися рабом,
А дай до зброї гордо взятись
І волю воскресити знов. . .
За тим, ще раз перехрестилась
Зітхнувши глянула на ліс
І довго, довго ще молилась
З струмками теплих й щирих сліз.

V.

АРЕШТ ГАЛІ.

Пішла над лісом. Раптом крики,
Стріляння, лемент, галас, гвалт,
Й хитаючись немов ендики
Кричать їй німці: фрау гальт!
Арештували. . . Знов в'язниця
Точнісінька як в Колимі,
Лиш тут надій іще зірниця,
А там розпач в полярній млі.
Та, враз надії затемнились. . .
Ведуть на допит. . . Слідчий кат
Дає наказ, щоб всі спинились
Біля дверей з залізних ґрат.
Ввійшли в світлицю. Стіл дубовий,
На тім столі лежить «наган»
Хоч вирок ще не був готовий,
Що готував цей слідчий хам.
Ну? Гримнув він їй: признавайся!
Не то спіткає люта смерть,
Та, швидше, досить, не вагайся,
Терпіння сповнилося вщерт. . .
Про що? Сказала Галя тихо,
А в серці зойкнуло чуття,
Що буде їй велике лихо
Від цього ката в набуття.
Не знаєш, партизанська суко?
Невинна? Може без доган?
Ти скажеш все, мені, гадюко,

Як заговорить цей наган!
Схватив пістоля. Постріл збоку,
Кричить немов-би на сполох,
А Галя думає: нівроку,
Попала я в переполах.
Не впізнаєш пістоля може?

Цеж той, що в лісі здобули
Коли тебе на кари ложе
Під охороною вели.

Ні, пане! Я цього не знаю,
Сказала Галя, тихо знов:
Я діл з пістолями не маю,
Не личить це мені немов.
Іду я з заслання з Сибіру
І, вчора я молилась там
Шануючи Христову віру
Яку сам Бог залишив нам.
Пусте це все! Не хочу слухать!
Доволі вже чутливих слов.
Я краще дам тобі «понюхать»
Тортурів для дурних голов.
І хижо визвіривши очі,
Ексцесами знущань гнучи
Топтав чуття святі, дівочі,
Признань її нових ждучи.
Мовчиш, падлюко? Мало кари!
Б'ючи кричав зухвалий кат:
Підлюдам східньої отари
Замало цих тюремних ґрат...
Так думав і робив зухвало
Збруднивши в кров військовий френч,

Садист, яких життя нам слало
Арійський слідчий Юберменш.
Нарешті тиша. Дзвонить дзвоник,
Уходить раптом вартовий
І Галю з лайкою виводить
У дім гестапівський, новий.

VI.

ПО ДОПИТІ, У В'ЯЗНИЦІ.

Настала ніч. Болить все тіло,
Містами червоніє кров,
А серце бідне аж зомліло
Чекаючи страхіть тих знов.
Сумує Галя. Сну немає,
Думки летять то ту то там,
А доля бідна десь блукає
І шле прокляття цим літам.
Та й, чи можливо не блукати
В цей час палаючий в огні
І на майбутнє не шукати
Щасливих днів доньці її.
Так, доле! Вірю, ти крокуєш
Шляхами Бога мого
І в час потрібний ще почувеш
Накази гнівнії Його. . .
Й мечем караючим свободи
Блиснеш в очах моїх катів,
І так, немов-би чисті води
Ти змиєш кров з сестер й братів.
Так, в заперті, в брудній в'язниці

Немов-би справді на показ
Надії Галі мов зірниці
Блищали все ясніш щораз.

VII.

ЗУСТРІЧ З ВІРОЮ.

Нарешті ранок. Знову допит,
Лиш слідчий інший вже тепер
(В війну на них великий попит),
А звуть його: інспектор Шер.
Сідайте! Й показав він пальцем
(По нашому не розмовля)
І говоріть про все похабцем
Та тільки зблизька, не здаля! . .
Пробачте, Пане! Я не вмію
Всього сказати, хоч прямо плач,
І тому, вас просити смію:
Мені потрібний ваш тлумач.
Гаразд! Промовив він глузливо:
Це можу я зробити вам
Лиш, тільки говоріте сміло
Всю правду, знану вже нам.
Натиснув дзвоник. Раптом входить
Стрункий юнак і, в шпори б'є,
А Шер йому: Нехай приходить
Тлумачка Віра, коли є.
Яволь меін гер! Прийде негайно,
А сам на бік: дивись яка
Красуня тут сидить охайна
Біля старого бідака. . .

А в дверях гучно: нашим слава!
Хайль Гітлер — буркнув Шер йому
І дисгармонії октава
З'явилась свідком при цьому.
За хвильку тихий стук у двері.
Зайдіть — промовив слідчий Шер
І Віра з панночкою Мері
Ввійшла тихесенько тепер.
А панна Мері! Вибачайте,
Що значить старість вже й забув
Пішли зі мною, поспішайте,
З Берліну важний лист прибув.
Роботи вам до біса буде
Тому-то з вами я й іду,
А Віра тут сама побуде
Яку хвилиноньку одну.
Шер вийшов. В хаті стало тихо,
Лиш Віра з-коса погляда,
Щоб часом не спіткало лихо —
Тож партизанка молода...
Враз, мов-би скрикнула: Ганнусю!
Це ти, кохання, чому?
Не розумію і, клянуся,
Дивуюся цьому всьому.
І, Віра, кинувшись до Галі
Й цілюючи її в сльозах
Ділила з нею всі печалі,
Що Галі ніс життєвий шлях.
Та й як її не пожаліти
Це-ж друг дитинства ще з села
В якому Галя хтіла жити

Та доля злая не дала.
О, Вірочко! Сказала Галя:
Про шлях ти в мене не питай,
Він тягнеться з Сибіру края
Якого краще ти не знай.
Це край в якому злії люди
Народу надбання усі
У кривді і життєвім блуді
Лишають смерті і косі. . .
Та, киньмо це. Тепер до діла:
Як можеш, рибко, виручай.
Була колись ти дуже сміла
Та, бач, змінилась невзначай. . .
Ні, Галю! Змін нема ніяких,
Сюди прийшла, я так сказать,
(Наслухавшись людей усяких),
Щоб тут своїм допомагать. . .
Зроблю й для тебе все що можу
Лиш почекай ще не тепер,
Бо щось на мене кривить рожу
І Юберменш і, навіть Шер.
Ти знаєш, цяя німка Мері
(Яка до речі відїздить)
Сказала раз мені в партері:
За вами Юберменш слідить.
Тепер-же, цей рудий собака
В Слауту мусить їхать знов
Судити наших небораків
За партизанщину немов.
Отож, чекаймо ще нагоди,
А, там придумаєм щось в двох

Й мені здається: без пригоди
Ми вчасно вдарим на сполох.
Хтось стука. Так, зайдіть будь ласка.
Сказала Віра і, відраз
В руках уже паперів пачка —
— Це треба, бачте, на показ...
Ввійшов солдат. Й говорить: Віро!
Наказ від шефа: все лишить
Й кінчати попереднє діло
Бо, пан інспектор, десь спішить.
Вперед! Звернувся солдат до Галі:
Ідіть у карцер свій мерщій,
А завтра, а можливо й далі
Я знов верну вас в цей покій.
Пішла вперед. Солдат за нею,
А Віра, ніби невзначай
Дала свій знак, що Галі з нею
Не треба падати в відчай.

VIII.

СОН ГАЛІ

Вернулась в карцер. Бруд і смород,
Рої думок приходять знов,
Кишки нагадують про голод
І все немиле їй немов.
Коли-б кінець. Коли-б кінчити
З прокляттям цих страшливих днів
І на поталу не лишити
Злодюгам наш козацький гнів.
Нарешті, стомлячись заснула,

І, дивний сон приснився їй
В якому доля промайнула
В незнанній ще красі своїй. . .
Колиб-то так було на ділі
Колиб-то Віроньку спіймать
І ці хвилиноньки щасливі
Словами всі їй змалювать.
А може-б краще написати
До Гриця лист, який взяла-б
Таж сама Віра, щоб віддати
Його на радісні діла?
Так розкидаючись думками
Й радіючи про все забув,
Немов написаний руками
До Гриця лист уже прибув.
Враз бачить своїми очами
Лежить в куточку олівець
І Галя, з іншими речами
З ним радо сіла на стілець.
Знайшла папір якийсь в кешені,
Й хотіла вже про сон писать,
Як раптом відчинились двері
Й солдат почав її гукать:
За мною! Він промовив тихо:
Вас кличе знову слідчий Шер
Не знаю: на добро чи лихо
Але збирайтесь вже тепер.

ІХ.

НА ПОВТОРНИЙ ДОПИТ.

Пішли. . . Солдат говорить: в право!
Не оглядайсь, вперед вперед!
А Галя йдучи собі мляво
Лиш думає: життя не мед. . .
Прийшли до Шера. Привітались
В світлиці: Віра, Мері Шер,
Які чомусь усі сміялись
Немов не ждавши їх тепер.
Солдат пішов. Пішла і Мері.
А Галя зкоса погляда
То на вікно то знов на двері
Немов звідтіль прийде біда.
Так, так! Говорить Шер спокійно:
Всеж, ви щасливі, так сказать,
Роботу нам дали подвійну,
А вас не можем ще карать.
Сьогодні наша панна Віра
Вже заспокоювала нас
Та, знаєте: війна зневіра —
— Контроль чекає ще на вас.
А тому, дякуйте ще Вірі
За добре слово та відчай
Та йдіть назад і, в певній мірі
Спокійна будьте, невзначай.
Війшов солдат. А Шер: відводьте
На неї слідство ще чека,

Хоча полегшення дозвольте —
— Це воля слідчого така.

Х.

ЗНОВУ ДО КАРЦЕРУ

Ой, доленько доле! Куди повертаєш
Й для чого цим шляхом зімною ідеш
Хіба ти не бачиш, хіба ти не знаєш,
Що знову на муки мене ти ведеш,
Хіба не знайти вже нам іншого шляху
Крім шляху недолі, страждання і сліз
І більше не гнутися всім нам зі страху
Немов-би над ставом тонкий верболіз.
Так думала Галя. А серце щеміло
Йдучи — повертаючи знов в заперття.
Хоч збитое тіло уже не боліло
І мов не чекало страхіть вороття.
Й вернувшись в свій карцер одна як билина
Згадавши про все тут відразу немов
Нещасная Галя, неначе дитина
Гіркими сльозами заплакала знов.
А потім, схопившись сказала: доволі!
Не хочу я бути вже більше в журбі,
Я хочу ще жити шукаючи волі
Чи вмерти в нерівній, тяжкій боротьбі.
Про все це я мушу писати до Гриця,
А Віра, я мислю: цей лист віднесе
Й вона зрозуміє, що ця таємниця
Нам смерть або волю обом принесе.

ХІ.

ЛИСТ ДО ГРИЦЯ

І Галя, знайшовши в кешені паперу
І той, що знайшла тут малий олівець
Відкинувши геть усю смутку химеру
Спокійно присіла писать на стілець.
Коханий мій Грицю! Писала так Галя:
Пробач, що спізнилась з своїм я листом,
Недоля велика мене тут спіткала
І знов покарала життєвим хрестом.
Сиджу я в тюрмі. А за що і не знаю.
І муки терпіла і зараз терплю
І часом крім тебе усе проклинаю
Та тільки для тебе мій милий живу.
Твій образ ще й тут надає мені сили,
Втіляє надію на краще буття
Яке ми, з тобою у серці носили
Діливши у парі тяжкеє життя.
Сьогодніж в ночі, як в житті ще ніколи
Я бачила дивний, віщуючий сон
Який розсипаючи радість навколо
Обох захопив нас у щастя полон.
Приснилось мені, що я лісом блукаю
І ніби з тобою зустрілася знов
Та палко цілую і все пригортаю,
А серце моє оновилося немов.
То в очі твої подивлюся я щирі,
В уста малинові загляну тобі,

Що мов-би шепочуть: які тільки милі
Хвилини ці Галю, голубко, мені.
І ніби до мене говориш ти знову:
Дивись моя рибко: до нас загляда
І мов-би вітаючи серця обнову
Співун соловейко нам пісню співа,
А он-де, поглянь моя пташко кохана:
В солодкій задумі колишиться гай
І хвиля любови для нас ще незнана
Немов-би шепоче: вам Бог помагай.
Поглянула я і на серці так мило,
Так радісно й солодко стало мені,
Що я мов відчула орлині крила
Щоб Богу з'явитись в Його даліні.
І там, де, високо, високо у хмарах
З чуттів мого серця віддять Йому дар
За тую щасливу хвилиноньку в чарах,
Що ніби спустилась з далеких тих хмар.
А ти, мій коханий, немов-би смієшся
І дивлячись в очі щасливі мої
Говориш: Ганнусю! Ти вже не вернешся
До злої недолі, що згинула в млі.
Тепер, ми навіки зостанемось в парі
І будем ділити цю долю у двох,
Аж доки з тієї високої хмари
Святе Провидіння позве нас обох...
Так снилось в ночі. А свіжесеньким ранком
В віконце дивилось вже сонце ясне
І ніби святої веселки серпанком
Стелило по хаті проміння рясне.
Немов-би те сонце хотіло сказати:

Дівчино моя! Вже не плач, непечальсь
Тебе, Провидіння не буде карати
І волі своєї тепер сподівайсь. . .
Тому-то, сьогодні тебе я благаю:
Рятуй, мій коханий! Рятуй, виручай,
Із цього святого, зеленого гаю
До Галі своєї скорійш поспішай. . .

ХІІ.

НА ПРОГУЛЬКУ. НОВА ЗУСТРІЧ З ВІРОЮ

Не встигла ще Галя з думками розстатись
Які їй навів віщуєчий сон
Як двері її почали розчинятись
І в карцер нагнувшись ввійшов салдабон
Це був вже не той, що привів її вчора
Пікантний й рухливий немов-би дівча,
А просто якась, велитенська потвора
Яка у вязниці вже щось означа. . .
Невже це є кат мій? Подумала Галя:
Невже на нещасття приснивсь мені сон;
І цей чоловіга мене не питає
Захопить в свій лютий, терору полон.
Нежданно: Добридень! Промовив він сміло:
Збирайтесь іти на прогульку у двір,
Як бачите маєте добре діло
Лиш з вами у мене такий договір:
Пан слідчий не хоче вас тяжко карати
Й мені наказав вам полегшення дати.
Та, тільки не здумайте звідти тікати

Бо горе тому хто захоче тікати!
Умову сприймаю. Промовила Галя:
Ведіть на прогульку лиш вашим шляхом,
Піду я по ньому турботи не знаю
І там, не спідкнусь я з утечі гріхом.
Прийшли на подвір'я. Нікого, ні духу,
Лиш віє приємно легенький вітрець
Та, з боку, в пилюці, в цю літню задуху
Тріпоче крильми молодий горобець.
І Галя спокійно, мов спорту ті люди,
Щоб десь показатись здоровлям своїм
Вдихала глибоко, на повнії груди
Душне те повітря над домом чужим.
Здавалось, що Галя цю долю в'язниці
Хотіла тепер із повітрям з'єднати
І всі наболівші душі таємниці
Повітрю і сонцю тоді передать. . .
Лиш того не сталося. . . Й до камери знову
Солдат наказав їй іти на цей раз
Й скінчивши на цьому коротку розмову
Хотів залишити подвір'я, відраз.
Та, раптом спинивсь. Бо напроти їх Віра
Ласкаво вклонившись мерцій підійшла,
Дала йому лист без вагань, як уміла
Й сказала: для цього до вас я прийшла.
Салдат прочитав і сказав їй сідайте!
Коли на це слідчого воля така
То, в двох на повітрі собі розмовляйте
— Ця ваша розмова мене не ляка. . .
А я на хвилинку піду розібратись
Бо спека сьогодні то, справді страшна

А може, швиденько й під душем скупатись
— Хвилина для цього є дуже влучна.
Й радіючи справді з цієї нагоди
І кинувши Віру і Галю у двох
Пішов під прозорі українські води
Собі втихомирити спеки сполох.
Так, Галонько! Тихо промовила Віра:
Мене вже турбує ця доля твоя,
Виходить, що правда: війна це зневіра
Й коли-б із тобою не згинула й я.
Чому? Запитала стурбована Галя:
Про мене-ж нічого, ніхто ще незна
Чи може гадаєш того ще незна,
Що Шер і в тобі партизанку впізна?
Можливо, що так. Моя рибонько мила:
Для нього ми всі є тепер вороги
І я коли-б мала орлині крила
Летіла-б далеко, незнаю куди. . .
То маєш нагоду — промовила Галя:
Та, тільки потрібний не льот, а лиш хід
І ти, мов неznана казкова краля
З листом помандруєш до Гриця в похід. . .
Куди моя пташко. Та, цеж неможливо.
До брата мого хочеш Галю послать
Який за якеєсь «петлюрівське діло»
Також в заслання вже аж років із п'ять
Було та минуло. . . Голубонько Віро!
У лісі зеленім мандрує наш Гриць
Й на це небезпечне для мене вже діло
Послав він під відблиск свободи зірниць.
Отож, коли будеш у рідній Славуті

То Гриця свого неодмінно знайдеш
І з ним, з цим новим вже героїв тих Крутів
До мене у гості в в'язницю прийдеш. . .
А зараз, візьми в мене лист непомітно
Й пізніше, де треба його заховай,
Та Грицеві скажеш від мене привітно:
До кращої днини! Щасливий бувай!
Як так, то, гаразд. І на це я готова
До речі: я з Шером поїду туди
Й про це не сказавши нікому ні слова
Я Гриця знайду там без горя й журби.
А лист свій підсунь непомітно під мене
І я встаючи із собою візьму
Бо знаєш, можливо, й на мене й на тебе
Вже хтось погляда й принесе нам біду.
Зробили як треба. . . Й як кажуть в народі:
І носа комар не підсуне туди
Та й як не зробити та, ще при нагоді.
Чекавши від цього страшної біди.
Аж ось і солдат. Ну, скінчили розмову?
Говорить він тихо вертаючись знов:
Чи може-б хотіли під цюю нагоду
Іще перекинутись парою слів?
Як можна то так! Ще дитинства подруги
Й не маючи тут перед вами вини
Хотіли-б і далі ділити наруги,
Що Галя терпить, тут в часи ці війни:
Та, бачете Віро! Ви мусити знати
Говорять в народі: війна є війна!
І тому помилок в ній нам не минати
І там де немає й де є ця війна. . .

Й відчувши у цьому себе переможцем
Солдат помаленьку від них відійшов,
А Галя тихенько: йому-б запорожцем
Побути в давнину, щоб правду знайшов.
Легенько всміхнулась... З ним можна **мири-**
тись

Промовила Віра немов невзначай,
А може за тебе ще буду й сваритись,
А як, то, незнаю, хоч ти научай. . .
Розмова скінчилась. Й вони попрощавшись
Ще раз на хвилинку обое зійшлись
Й, повторно, з цілунком гарненько
обнявшись
До другої зустрічі знов розійшлись.

ХІІІ.

В ОЧІКУВАННІ НА ВИЗВОЛЕННЯ.

Минають дні. Немає Віри,
Не чути й Гриця та, сама
Киянка Галя, без зневіри
Гостей до себе дожида. . .
Передчуття немов говорить:
Тримайсь дівчино, не печальсь,
Хоч доля ще далеко бродить,
А всеж, на краще сподівайсь.
З тобою правда грізна в бої
Й коли несеш її чуття
То, промінь волі золотії
Освітить ще нове буття.

Тому, прямуй надії шляхом
І в цей тяжкий для тебе час
І вірь, що бій кінчиться крахом
Для ворога, а не для нас.
І, наша Галя в тій хвилині
Відчула зразу там немов,
Що будуть таки щасливий днині
І воля ще воскресне знов. . .

XIV

ЗУСТРІЧ ВІРИ З СЛІДЧИМ ШЕРОМ.

Коли-б то для Галі зробить все щасливо,
Коли-б її лист той до Гриця віддять
І разом із ним на святее це діло
Подругу свою ще прийти визволять.
Так думала Віра. А серце мов грало,
Що Гриць повернувся, не згинув, не вмер,
І ніби, в цю хвилю штовхало, благало,
Щоб швидше в дорогу збиратись тепер.
Та, й як не бламати, Життєвим цим кроком
Вона заразом там «двох зайців уб'є».
Побачиться з братом, своїм, ненароком,
І Галю свою визволяти прийде.
А як-же з відїздом? Можливо не ждати
Аж доки в Славуту поїде ще Шер?
Та, відпуск на день чи на два попрохати
І автами їхать негайно, тепер.
Напевно, що так. Але — всеж не відразу,
Щоб цим підозріння на себе не взять,

Та кілька ще днів працювать для показу,
А потім вже й відпуск для себе прохать.
Минуло три дні. А четвертим раненько
Про відпуск до Шера пішла вже питать,
Щоб з певним папіром, якось помаленько
До Гриця з листом тим у ліс мандрувать.
Постукала в двері. Заходте, будь ласка!
Спокійно промовив вже знаний нам Шер,
Не знавши, що вже конспірації маска
Надіта як треба на Віру, тепер.
Чому так раненько? Промовив він тихо:
Що добре хотіли мені ви сказать
Чи може, не ждано вже трапилось лихо
Й до мене прийшли допомоги благать.
Так, пане ласкавий! Мов громом прибило
Не можу я навіть всього розказать,
Скажу лиш одно невідкладное діло:
Прийшла я до вас собі відпуск прохать.
Учора, в полудні я стріла землячку
Яка надійшла, щоб мені передать,
Що батько дістав мій велику гарячку
І мабуть, з хвороби вже буде вмирать
Отож, через це я вас мушу благати,
Щоб відпуск дали і якийсь папірець,
А я обіцяю вже вам поспішати,
Щоб діла, мовляв, не звести на нівець.
Як так, то, свій відпус ви можете взяти,
Немов співчуваючи каже їй Шер:
Лиш слова свого треба вам дотримати
Бо діла для вас є багато тепер.
О, так пане слідчий! Я завше тримаю

І слово своє і, шляхетні діла,
І твердо в сумлінні своїм пам'ятаю
Кому я вперед своє слово дала.
І Шер, не вгадавши, що значить те слово

* *

*

Відразу-ж на відпуск їй дав папірець
Й промовив: швиденько-ж вертайтесь знову,
А сам приспокійно присів на стілець
Гаразд, пане слідчий! Бувайте здорові!
Й чекайте на мене в найближчий вже час
Діла всі ці ваші для мене знайомі
І все, що можливо зроблю я для вас.
Простившись пішла. А сумління говорить:
Ні Шера цього нам не треба карать,
Злочинів великих він справді не творить
Й за нього я Гриця ще буду благать...
Колиб лиш дійти та щасливо вернутись,
Щоб визволить Галю з неволі кайдан
Та, злої недолі, нарешті, позбутись,
Яку нам приніс всім фашистський тиран.
Так думала Віра. А серце все рвалось
В знайоме Полонне, Славуту, Острог,
І в тую хвилину їй ніби здавалось,
Що вже вона сходить на рідний порог.
Нарешті, зібравшись в далеку Дорогу
Й лишивши на час тут подругу свою
З надією в серці на Бога підмогу
Вступила в нового життя колію.

XV.

ПОДОРОЖ ВІРИ ДО ГРИЦЯ.

Ой, гаю мій гаю, зелений розмаю
К тобі поспішаю до тебе іду,
Та тільки не знаю чи щастя спіткаю
Коли я до тебе, мій гаю прийду. . .
Хотілося-б гаю тебе привітати
За подихи волі, якими немов
Ти хочеш усім нам тепер помагати,
Щоб з злом і насильством боротись нам знов.
Прийми-ж мене, гаю, в зеленії віти,
Утіш мое серце, дай сили мені,
Щоб Галі моєї благаання здійснити,
А потім, щасливо вернутись к тобі.
Так, їдучи полем, в вечірнюю пору
Під ніжні пахоці наших полів,
Вже знана нам Віра, по волі простору
Кружляла думками й чуттям всім своїм.
Минула Полонне. Вже близько й Славута
І рідне для Віри над лісом село
Де радість дитинства лишилася скута,
А злеє насильство ще й щастя взяло.
Та, ось вже, над лісом видніються й хати.
Забилось серце, тримтять жили ніг,
І, Віра вже бачить як любая мати
Виходить до неї на рідний поріг. . .
Чутливая зустріч. Обійми, цілунки,
І сльози, і плач, і легесенький сміх
Коли наша Віра свої подарунки

Ласкаво підносить до, матері ніг.
Скажіть мені, мамо! Питається Віра:
Чи справді до дому наш Гриць повернувся
У мене до нього багато є діла
Коли-б тільки в ньому він знов не спіткнувся.
Так, доню! Ласкаво говорить їй мати:
Гриць дома та, тільки сьогодні нема,
А ти, моя мила, заходь вже до хати
Та, трохи спочинеш з дороги, сама.
Зайшли. Мати кинулась щось готувати,
А Віра дарунки свої розклада,
Як раптом, неждано, заходить до хати
Якийсь чолов'яга, що Віра не зна. . .
Добридень вам в хаті! Невже не впізнала
Звернувшись до Віри промовив він знов:
Чи може всвоїй голові вже гадала,
Що я у Сибіру, загинув немов.
Ой, лишенько, Грицю! Аж скрикнула Віра:
Ніяк не впізнала. Ти став мов не той,
Якого пять років тому тебе знала
Коли відїздила в Урал на Магстрой.
Схопились в обійми. . . І в ту хвилину
Немов-би відчули всю радість життя
Яке мов дивилось на кращую днину
І радісно-вільне, щасливе буття. . .

XVI.

РОЗМОВА ВІРИ З ГРИЦЕМ.

Недобре щось хочу тобі я сказати:
Прийшла я від Галі до тебе з листом

Яку тепер треба скоріш визволяти
З тяжкої неволі, усим нам гуртом.
Сидить вона зараз в німецькій в'язниці
Й чекає на вирок незнаний ще нам
І гаснуть її всі надії зірниці,
Що ніби блиснули тепер ворогам,
Тому, прочитай її лист цей уважно
Й негайно рішай, що нам треба робить
Можливо, що навіть (сказала розважно)
З в'язниці здобуть її, де ще сидить...
Гриць тяжко задумавсь... і листь прочитавши
Відразу до лісу швиденько пішов
Немов-би, тут, Вірі очами сказавши,
Що рішення це він улісі знайшов.

XVII.

РОЗМОВА З МАТІР'Ю.

Скінчивши роботу надходить і мати.
А як це ти, доню, сюди прибула?
Признаюсь: не думала в гості чекати
Бо, дуже недобрі тут, всюди, діла.
Та, бачите, мамо, прийшлося збрехати,
Що ніби наш батько лежить захворав,
Якого як знаєте, нам не чувати,
А може вже й Бог сам до себе забрав.
Під Києвом, з Галею трапилось лихо:
Сидить вона бідна в німецькій тюрмі.
Й тому рятувать я пішла її тихо,
Щоб цим допомгти їй в страшній тій біді.
Говориш розумно. І добре зробила,

Що Галю взялася сама рятувать,
Як-би тільки з цього шляхетного діла
Нам всім довелося її ще й діждать.

XVIII.

ДОРОГОЮ ДО ГАЛІ.

Дрімаючим лісом, полями, ярами,
Усе поспішаючи, мов навздогін,
Минаючи села й міста з ворогами
Ішов добровільців маленький загін.
Попереду всіх їх розвідниця Віра,
Що часом, умовнії знаки дає
І має в дорозі найбільше всіх діла
Яким лиш гордиться та, сміх подає.
Та, й як не гордиться. Сама її мати
Схвалила шляхетній цей вчинок її
А Гриць попросив її шлях показати,
До тої страшної для Галі тюрми.
І от, разом з Грицем й другими стрільцями
Вона поспішаючи шляхом іде,
Немов-би ту волю, що йшла манівцями
З цим смілим загоном до Галі веде.
Над вечір, по двоє, а то й по одинці
Вони всі в умовнее місце прийшли,
А другої ночі (уже по розвідці)
В новій уніформі до німців пішли.

XIX.

ВИЗВОЛЕННЯ ГАЛІ.

Дрімає варта в тиші ночі,
Спить в перших дверях вартовий,

Що в сні солодкім сплющив очі
Схиливши автомат новий.
Лиш нашій Галі сну немає,
Все думає про долю знов
Та, Гриця й Віру дожидає
Втрачаючи терпіння мов.
Коли-б то ще діждатись волі
І в бій за неї знову статъ
На ріднім, українськiм полі
Де правда мусить ще повстатъ.
І Галя мов говорить: Боже!
Не дай загинуть в цій тюрмі,
А волі дух нехай поможе
Не статъ рабом в новiм ярмі.
За справедливiсть, правду й волю,
Пошли мене Ти, Боже, в бій,
Щоб славити на рiднiм полю
Святий, нерiвний цей двобій.
Благослови ти, нам, Владико,
В цiм бої ворога здолать
І дар цей Твiй святий, великий,
У вiльнiм краї прославлять.
Бо вiрю, що тиран не зможе
Людської правди подолать
І нам, колись вiнець свiй зложе
Який благослови прийнять!
Нехай сiм'я мого народу
Вiдчує ласку Твою знов
І воскресить свою свободу,
Святу правду і любов.
Враз, чує гомiн. Потiм крики,

Нарешті постріл пролунав,
А за дверми, солдат великий
Вже про життя своє благав.
Розкрились двері. Й на порозі
В німецьких строях, без різниць,
В якійсь не виданій ще позі
Стояли рядом Віра й Гриць.
За нами! крикнули обоє:
Вперед Ганнусю, поспішай,
Нас тут лишилось тільки трое
Гукнула Віра невзначай.
І ніби вітер у негоду
Метнулись коридором в трьох,
Щоб скористати цю нагоду
Під цей нескінчений сполох.
Підбігли швидко всі до брами
Де залишились три стрільці
Й гукнули разом: слава з нами,
Що волю цій дала донці. . .
Тепер, мерщій до ліса знову,
Сказав усім зраділий Гриць:
Не час вести нам тут розмову,
Спішімо до своїх станиць. . .
Ще в небезпеці ми великій
Бо ворог вже подав алярм
Бо чув і постріл наш і крики
Де впав поранений жандарм.
І за хвилину вже нестало
І сліду, славних цих стрільців
Яких само життя послало
До цих чужих, тюрми знавців.

XX.

У КИЄВІ.

В місті тиша. Мов серпанком
Розстеливсь Дніпром туман
І спокійно, спить над ранком
Брґадфюрер Гальтерман.
Всюди варта. Й в тиші ночі
Не страшить його наш гнів
І міцніш змикає очі
Сон його спокійних днів.
Не турбує генерала —
— Цього горе — молодця
І червоних військ навала,
Що спішить із за Дінця.
Та, неждано, вже світанком
Розбудив його гінець
Й повідомив його ранком,
Що боям ще не кінець. . .
Що з Славути, Шепетівки,
Здолбунова і Кірця,
Знов посилились «мандрівки»
Отамана Боровця.
Він взиває поголівно
Стать за волю до борні,
З його гаслом: жити вільно
Або вмерти в боротьбі.
І, міцні його заgonи
Вже порушують нам рух,
А часами, в лютім бої

Надривають волі дух...
В небезпеці там Славути,
Шепетівка і Острог,
А в лісах, кругом попсута
Залізниця тих дорог,
Ось, чому, мій генерале
Цього Бульби-Боровця
Треба нищити навали
Так як й там, біля Дінця...

XXI.

БІЙ З ПОВСТАНЦЯМИ.

Як так, то, з мене вже доволі,
Сказав зухвало Гальтерман:
Цій непокірній нам потворі
Я шлю загін свій без доган.
Нехай провчить і тих цим разом,
Що вже далися мені в знак,
І задріжить під цим наказом
І сам Григорій Залізняк.
Й любуючись гінця красою.
Поправивши військовий френч
Сказав, що командиром бою
Призначений вже Юберменш.
Я вірю, майже без сумніву,
Що наш знавець, на цей вже раз
Покаже силу мого гніву
Й прославить гнівний мій наказ.
І другим днем, в вечірню пору
Відібраний С. С. загін

Всю непокірною «потвору»
Карати йшов вже навздогін.
Та, Гриць до цього був готовий
Лиш відтягав до лісу бій,
Щоб там, у пущі тій чудовій
Зустріти вирок всіх подій.
Але надіючись на силу
І ворог також не дрімав
І всю модерну машину
Проти стрільців наших послав.
Зацокотіли автомати
Рвонулись німці гордо в бій,
А їхні орли крилаті
Немов-би славили двобій.
Вперед, вперед! Хайль Гітлер, слава.
Лунає дзвінко тут і там
Й здається доля їх лукава
Штовхає в бій цей по п'ятам
Та, враз, неждано, мов-би злива
З верхів дерев, з усіх боків
Їм відгукнулась бою нива
Несучи смерть їх вояків.
Змішалось все. Й загін зухвалий
прийшов в невиданий розпач,
Який арійцю «небувалий»
Як лицарю жіночий плач.
Ні, ми вперед! До бою взятись
Лунає Гриців гордий зойк:
Не дати їм опам'ятатись,
Щоб проучити «геренфольк...»
І під могутні крики: слава!

Здавалося тоді немов,
Всміхнулась доля нам ласкава,
Щоб волю захистити знов.
Тікає ворог. . . Смерть і стогін
Несеться навкрути лісам,
А гнівного двобою гомін
Возносить славу небесам. . .
Вперед, вперед! За правду й волю,
Гукає гнівно грізний Гриць:
Вже доля сяє в цьому бою
Веселкою своїх зірниць.
І цілий рій стрільців козачих
Почувши боєвий наказ
Рвонувсь вперед через лежачих
Сконавших ворогів відраз.

XXIII.

СМЕРТЬ ВІРИ.

Лиш збоку, де стріляла Віра
Ще ворог лютий відбивавсь
В якого ще надія тліла,
Що він з слабішими спіткавсь.
І Галя, з кількома стрільцями
Відчувши небезпеку мов
До Віри, бою манівцями
Спішила на підмогу знов.
Але спізнилась. . . Куля злая
Проткнула серце молоде
І Віра, кров'ю обливаюсь
Упала на лице бліде.

Невже навіки? Боже, Боже!
Нащо так тяжко покарав
І на страшнее смерті ложе
Навік подругу прикував
Прибігла. . . кинулась до неї,
Цілує, в очі загляда,
І все клене хвилини теї
Зробившись мов смерть, бліда.
Ой, Віронько! Просниись кохана!
Устань, поглянь, заговори,
Вже перемога бою знана
Голосить Галя навкруги. . .
Ні, спить навіки. . . Не проснеться,
Не скаже Галі щирих слов
Й ніколи вже не усміхнеться
Так, ніби ангол той немов. . .
І Галя їй: прощай-же мила,
Нехай тобі земля пером
І ця твоя отут могила
Згадається твоїм селом.

XXII.

НЕСПОДІВАНА ЗУСТРІЧ З ЮБЕРМЕНШЕМ

І ніби вітер буйний в полі
Метнулась Галя знову в бій,
Що перемогою для долі
Кінчав жорстокий цей двобій.
Та, раптом, мов-би з боку стогін
Почувсь, бажаючи чогось,
Який під злого бою гомін

Здававсь: чи так чи то здалось?
Наблизилась. . . І, справді диво:
Немов-би то в якому сні,
І в Галі серце аж зомліло
Й думки розкинулись рясні.
За кілька кроків перед нею
Заливши кров'ю свій мундир,
Вже перед смертію своєю
Лежав німецький командир.
Звірячий погляд, очі впалі,
Хрести «заслуг», відзнаки, френч,
Відразу все сказали Галі: —
Лежав це слідчий, Юберменш.
Добити? Ні. Навік ганьбою
Неслава вчинок мій залле,
Бо вже в віках на полі бою
Козак лежачого не б'є.
Нехай лежить. . . В близькі години
Сам Бог велів йому сконать,
А я йому ції хвилини
Лиш хочу пару слів сказать:
З своїм орлом одноголовим
Ти йшов в неславний цей похід
І хтів у лісі цім чудовім
Змести і мій, і Гриців слід.
Та, знаєш кат, що проти Гриця,
Якого чув ти гнівний зойк
Ти не орел, а лиш синиця
Яку родив твій «геренфольк».
І цю маленькую синицю
(Як це говорить мій нарід)

Не варто ставить на пшеницю,
А краще дати їй послід.
А Гриць не кат, а лицар волі,
Якої в нас вам не віднять
Доки серця в огні любові
Святою правдою бrenять.
Й немає сили в цілім світі,
Щоб цюю правду і любов
Кому вдалося загасити
Спираючись на смерть і кров.
І тому, нашими устами
Скажу тобі, проклятий кат,
Що прийде час і, воля з нами
Всміхнеться біля рідних хат.

ПОЛЕМ БОЮ

Пішла від нього. Бій кривавий
Дійшов уже свого кінця
А ворог, силою зухвалий
Дістав ганебного вінця.
Лунає слава перемоги
В цьому зеленому гаю
І відкриває нам дороги
За волю битися свою.
Зустрілась з Грицем. Розказала
Про бій тяжкий для неї той,
Й про те, що Віра в бої впала
Немов-би лицар наш герой.
Гриць засмутивсь. . . А потім: Галю!
Ця втрата нам тяжка обом

Та, всеж, тобі, сказати маю:
Боротись мусимо ми з злом.
І, нам всім треба пам'ятати
Коли у бій за волю йти,
Що в ньому мусить хтось вмирати
Можливо й я, а може й ти. . .

XXV.

УСМІХ ДОЛІ.

Проходили дні. Й захищаючи волю
Здавалося Галі, у лісі немов
Вона відшукала утрачену долю,
Що мов-би збиралась всміхнутись їй знов.
Згадала про сон, що в листі своїм Грицю
Писала вона у тяжкі тії дні
коли цюю долю благала в в'язниці
Прийти в допомогу й звільнити її.
Тепер вона вільна. Та, тільки не знає
Чи збудеться сон той її на яву
І нишком, у лісі все благає Бога
Відчути його у чутті своєму.
І ось, несподівано зовсім для неї
Коли блідий місяць з за хмар виглядав
Немов-би на поклик, хвилиноньки теї
До Галі смутної наш Гриць завітав.
Чого засмутилась, кохана Ганнусю?
Промовив він тихо боячись немов.
Не думала, мабуть, що я повернуся
В цей вечір чудовий, вітать тебе знов.
Не думала Грицю. Промовила Галя:

Хоч рада тому, що ти, милий, прибув
Та, тільки, війна так зробила отая,
Що ти через неї мене мов забув. . .
Лишалася я, так, немов-би билина,
І з тугою в серці пішла я в цей гай,
Й, себе почуваю немов сиротина
Приречена Богом на муки й відчай.
Я знаю: не час мені це говорити,
життя вимагає кінчати наш бій,
Щоб правду й свободу нам знов воскресити,
Й навіки прославить святий цей двобій.
Й за це, я часами себе проклинаю
Бо хочу незламною бути в війні
Та, тільки сьогодні щось сили не маю
І тяжко, ох, тяжко, сьогодні мені. . .
Легенкі хмарки у цей час впливали
І місяць злотистий з за них виглядав,
А сяючі зорі немов-би шептали,
Що смуток цей Галін немає підстав.
І Гриць, все збагнувши тієї-ж хвилини
Рішив, що вже час для розмови настав
Й чекаючи в серці ще кращої днини
Ласкаво і щиро для Галі почав:
Тебе моя зоре, не можна забути,
Техенько промовив збентежений Гриць:
І тому, відкинь усі серця отрути,
Що смутять надії нам щастя зірниць.
Забудь моя радість свій смуток і горе,
Поглянь на чарівний, зелений цей гай,
На місяць, на зорі, на неба простори,
Що сяють красою мов Божий той рай.

Тобі, моя пташко, в цю нічку чудову
Спрямую я радо душі почуття
І ніби, вітаючи серця обнову
Віддам їх тобі на щасливе буття.
Щоб тишилась ти, моя рибко, душею,
Не знавши печалі ні в день ні в ночі
І долею волі і нічкою цею,
Нових задоволень і щасття ждучи.
І, боязко, ніжно, підсунувсь близенько
Немов-би в віщуючім сні тім колись.
І Галя відчула як в'яло серденько
Коли він ласкаво їй в очі дививсь.
Немов-би ті очі розносили чари
І сипали щедро надії рясні,
А місяць і зорі, і Божії хмари
Вітали її в ці хвилини ясні. . .
А Гриць шепотів їй: надійся кохана,
Що долю цю будем ділить лиш у двох
І хвиля любови для нас ще незнана
До кращої днини позве нас обох. . .
І в щирім єднанні ми станем щасливі
А доля ласкава всміхнеться нам знов,
І ці, моя втіхо, всі дні нещасливі
Замінить колись на свободу й любов. . .

КІНЕЦЬ

БАТЬКІВЩИНІ

[Збірка поезій]

БАТЬКІВЩИНО МОЯ.

Там де в'ється Дніпро наш глибокий
І шумлять золотисті поля,
Ніби тужить над сходом широким
Сирота — батьківщина моя.
У тяжкую війни хуртовину
Не здобули їй волі сини
І тепер, в далині, без спочину
Десь по світу блукають сами.
Батьківщина-ж покривджена мати
Дожидаючись волі буття,
Ще не в змозі на ворога стати
І чекає синів вороття.
Може дума: покинули неньку
І zostались навек в чужині,
І забули матусю стареньку
Та лишили лиш горе мені;
Може десь у далекому краю
Проливають стрілецькую кров
Понеси-ж буйний вітре — розмаю
Мій привіт їм і щиру любов.
І мов чуючи поклик ласкавий
В цій далекій, чужій стороні,
Слово сина козацької слави
Хочу, щиро сказати тобі.
Хочу, мила, запевнити ніжно
Всім чуттям, усим серцем своїм,
Що встаючи й лягаючи пізно
Шлю чуття ці куточкам твоїм.

І, здається від краю до краю
Ти була й зостаєшся мені
Наймилішою з втіх що я маю
У далекій, чужій стороні.
Ти спиняєш життєвії муки,
Звесиляєш чужини життя
І тримаєш в ній нас від розпуки
Та надії нам шлеш в набуття.
Чи-ж можливо нам мила забути
Цю турботу і щиру любов
І тебе з хижих рук не здобути,
Що лиш знають торттури та кров.
Ми не будемо нене в спокої
Доки зійде нам волі зоря
І промінням свободи людської
Не освітить нам рідні поля.
І, тоді, мов ті соколи волі
Ми прибудем кохана знов
І здобудем на рідному полі
Кращу долю та згоду й любов.

1955 рік.

УКРАЇНІ.

З далекої, чужинної землі
Куди нас завела недоля злая
В тяжкій дні, шлемо привіт тобі,
Вкраїно — батьківщино дорогая.
Ми знаємо, що на твоїй землі
Ще чути стогін і сестри, і брата,

І ніби у пекельному вогні
Вирує лютість злого супостата.
Та, віримо, що не в далекий час
Твої на віки розкуються пута
І ти, Вкраїно звеселиш і нас
Мов промінь сонця, зоря незабута
І тут, на чужині ми кажемо тобі,
Що з почуттів синівської любові
За волю й щастя на твоїй землі
Ми в бій останній теж іти готові.

1953 рік.

КОЗАЦЬКИЙ ШЛЯХ.

Там де линув колись по козачих степах
Гомін бою за людську свободу
Мов сумує в журбі заростаючий шлях
— Шлях козацького славного роду.
Ще в давнину віків, сонце правди ясне,
Що світило в козачому полі.
На шляху цім стелило проміння рясне
Для козацької кращої долі.
І, здавалось, кругом де проходив цей шлях
Звеселялись і правда і воля,
І не раз, і не два, злий татарин і лях
Утікали з козацького поля.
Бо ішли цим шляхом тільки волі сини
Та народу найкращії діти
І ніколи в житті не хотіли вони
Злої кривди кайданів надіти.

Але сталося так, що свободи зоря
Як і сонце те правди людської
Вже не світить тепер наші рідні поля,
Що зазнали недолі тяжкої...
І сумує в журбі заростаючий шлях
Серед рідного краю недолі
Де новітний тиран мов татарин і лях
Нищить рештки і, правди і волі.
Але близиться день як за правду святу
В бій полинуть не знаючи страху
Всі без винятку ті, що ясну, золоту,
Зорю волі чекають на шляху.
І красуючись знов, вже не буде тоді
Рідний шлях заростати тернами,
А свободи зоря мов веселка в воді
Проміністо засяє над нами...

1953 рік.

УКРАЇНА.

Там де розкинувся Дніпр глибокий
І линув гомін з чистих хат
Пишавсь колись наш край широкий
Аж від Кубані до Карпат.
Багатствами своїх просторів
І долею, що наділявсь,
Серед слов'янських всіх народів
Він ніби красень відділявсь.
Його сади, квітуче поле,
Гаї зелені на весні,

І сивий Дніпр і Чорне море
Прикрасили його мов в сні.
І мов казали: квітни краю
Між волею своїх синів
І від Кубані до Дунаю
Страши собою ворогів.
Неслась кругом козака слава
Всміхалась доля, гинув гнів,
Й, нащадки Ольги й Ярослав
Діждались кращих своїх днів.
І говорили: Україно!
Для щастя на твоїй землі
Ми сіємо й зберем щасливо
І волю й правду на ріллі. . .

* *

*

Не довелось. . . Нові гетьмани
Для кращого твого буття
Не здужали згоїти рани,
Що ти дістала від життя.
Погасла й Січ. . . Завмерла воля,
Змарніла слава козаків,
І нещаслива, злая доля
Прийшла тобі з лихих віків.
Здавалося завмерло й слово
Твое співуче, голосне,
І насаждалося мусово
Чуже неправдою рясне.
Але рішучий і невтомний
Його збудив твій син Тарас,

А геній сина неповторний
Через віки проніс до нас.
І ніби вітер у негоду
Воно зміцніло навкруги
І грізну силу твого роду
В боях відчули вороги.
І хоч тепер ти ще невільна
Завмерша ненько — удова,
Та, збудить час і, нероздільна
Воскресниш ти, в віках жива. . .

1954 рік.

КИЇВ.

У розкішних садах, над широким Дніпром,
Що розкинувся в просторій долині,
Непохитно стоїть і сумує немов
Віковічна столиця України.
Цю столицю в віках прославляли співці
За красу її, пишність і славу,
І не раз захищали герої — стрільці
Цю красуню свою величаву.
Та, пролинуло все. . . І сумує вона
По минулих часах України
Коли доля її немов квітка цвіла
Від Кубані до міст Буковини.
Проминули й часи як в блискучій броні
В Курінівці чи то на Подолі
Гордовито, на сивім коні
Їхав гетьман крицевої волі.
І йому, з верховин, щирим злотом своїм

Мов всміхались її храми Божі
Де благали тоді у мовчанні німім
Собі долі, прочани захожі.
Бідний Київ! Нащо-ж, мов нещасна вдова
Ти сумуєш не знаючи долі,
Може краще й ясніш ще блисне булава
У гетьманській руці на Подолі.
І зміцнівши тоді, чи-ж не станеш ти знов
Як колись за часів Ярослава
Чи таким як неслась над тобою й Дніпром
Невмируща Богданова слава!
І у величі сил чи-ж не зможеш тоді
Оновити і храми і хати,
І бламати, щоб знов помагала тобі
Відступившая Божая Мати?
Бадьорись-же й тепер невмирущий наш Рим
Доки прийде щасливіша доля
І від Сяну твого аж по соняшний Крим
Звеселяться і правда і воля!
І, тоді, навкруги, немов зоря ясна
Ти, покажеш шляхи Україні
Й звеселиш наш нарід мов красуня весна
В надійшовшій, щасливішій днині.

1954 рік.

КИЄВУ.

Серед новітніх міст сумної чужини,
А в думках серед рідної країни
Мов бачу я тебе з цієї даліни
В усій красі своєї України.

Здається, що Дніпро і, наш зелений гай,
І наше миле, запашнее поле
Прикрасили тебе немов правдивий рай,
Щоб ти, наш Київ, не марнів ніколи.
І з сивини віків, мов квітка запашна
Цвітеш ти, в нас, столице величава,
А квітку цю плекають мов весна
Твоя краса і невмируща слава.
Й тобі, натхненнику моїх надій,
Улюбленцю козачого народу
Спрямовую русло рожевих мрій
І віру у надходячу свободу.
Не знаю я чи також і для нас
Вона надійде з Заходу чи Сходу,
Але народам гонить її час
Й вона прийде до тебе для народу.
Прийде, зміцніє й залишиться там
Де красувалась українська слава
І подихи її вбиратимеш ти сам
Як за часів Богдана й Ярославів.
Й ще краще як колись заграє на коні
Новий гетьман квітучої країни
І цю свободу стисне в булаві,
Й віддасть її народу України.
І ти, наш Київ, знову оживеш
Та скинувши кайдани віковії
В усій красі своїй ти розцвітеш
На радість нам і нашій Україні.

1953 рік.

ЛИЦАР ВОЛІ.

Ще в далекій, минулій давнині
Коли гаснуть став правди маяк
Народивсь і, живе ще й по нині
Лицар людської волі — козак.
А за ним, немов пишнії квіти
На широких просторах землі,
Виростали козацькі діти
Волелюбнії правди сини.
І, за правду, край рідний та волю,
Йшли вони в найжорстокіший бій
І смутнії могили по полю
Не спиняли козацьких цих дій.
І мов гордії соколи волі
У небесній блакиті весни,
Красувались на рідному полі
Ці нещадки козачі, рясні. . .
І загарбник — далекий чужинець
Чи попихач загарбників — «свій»
Знали те, що козак не злочинець
І лиш правда веде його в бій.
Що чуттями людської любові
Захищає він правду святу
І бажає не людської крові,
А лиш волю людську, оту. . .
І що в бою з напасником хижим
За ту волю й людську любов
Зі злочинцем своїм чи з наїзджим
Він готовий пролить й свою кров.

І про це й на просторах чужини,
Що з козацтвом у згоді жила
Знали славних синів батьківщини,
А їх слава здавалось цвіла.
Але, чомусь, козацькая доля
Мов на горі козачих синів
Зникла так, мов згасаюча зоря
Й, подалась до незнаних країв.
А загарбник зухвалий, жорстокий,
поневолив козачий нарід
Та, край рідний квітучий широкий;
Запровадив у вир людських бід.
І колишнії соколи волі
Розбрелися по світі чужім
Все шукаючи зникшої долі
У мовчанні глибокім, німім.
І незламний колись лицар — волі
Теж засмучений з ними іде
Й до своєї козачої долі
В своїх думках розмову веде:
Доле, де ти? Чи чуєш, чи бачиш?
Ох, як хочу зустріть тебе знов
І з тобою за правду козачу
Ще раз в бою пролить свою кров.
Щоб засвідчить, що братні могили
Й правду ту шанувать я готов,
Боже-ж милий! О, дай мені сили
Дотриматися цих моїх слов!
Та, діждатись колись того часу
Як на рідній, віднятій землі

Я відчую правдивую, нашу,
Волю й кращі, щасливіші дні.

1953 рік.

СМУТНІ РОКОВИНИ.
(Пам'яті С. В. Петлюри)

Знов річниця сумна надійшовши до нас
Розстелила нам хвилі скорботи,
А любови вогонь, що в серцях ще не згас
Нагадав отаманські турботи. . .
Пригадалось також як підступно без слів
Ворог лютий підняв руку хижу
І невинна, ясна отаманська кров
Полилася на бруки Парижу.
Невблаганая смерть відібрала від нас
Світлий розум і змучене тіло
І лишила для нас лиш єдиний наказ
Про святе, почате ним діло.
І хоч як вороги й їх неправди туман
Прагнуть далі нам душі труїти,
В наших думах й серцях ще живе Отаман
І здається, що й буде ще жити.
Бо не кривду людську і неволі ярмо
Ніс він в діях своєму народу,
А все те, що нарід вимагав наш давно
В боротьбі за людську свободу.
І за край, за нарід, за свободу ясну
Для синів і доньок України
Найдорогший свій скарб у сумную весну
Він залишив на бруківках чужини.

І цей скарб ще й тепер, мов ясна зоря
Світить визвольний шлях наш широкий,
Що прямує в гаї і на рідні поля
Де вирує народній неспокій.
Де втяжкій боротьбі України сини
Здобувають і славу і волю
Й отаманським шляхом там крокують вони
Зустрічати щасливішу долю.
Спи-ж спокійно, собі, наш герой-отаман
Вічним сном у далекій чужині
Заповіти твої сяють волі синам
В чужині і в усій Україні.

1953 рік.

НА ЧУЖИНІ.

Далеко рідний край... Минають дні і літа,
А серце в тузі ще міцніш щемить
Бо чужина сумна недолею покрита
І серце в цій недолі нам тяжко звеселить.
Й думки мої мов хвилі пливуть до України,
Щоб в мареннях торкнутись краю мого
Та швидше повернутись знову до чужини
І звеселить в надії марніюче чоло.
Бо Боже Провидіння, що знов і знов карає
І гнівною рукою над нами меч держить
Побачить батьківщину в думках лиш дозволяє
І лиш єдина думка до неї ще біжить
Біжить вона й до Бога, хоч стомлена і вбога
Але палка та щира мов першая любов

І вірить, що за правду, коло свого порога
Засмученая доля нам усміхнеться знов.

1953 рік.

ЛИСТ ДО МАТЕРІ.

З далини найсумніших, пролинувших днів
Про які треба-б довго казати,
Хочу мила, тобі, замість числених слів
Коротенько листа написати.
Розпочну з тих часів, як у вирі війни,
Під палаючі, рідні нам хати,
Мусів я, у смутнії, зловіщії дні,
Батьківщину свою покидати.
І під гуркіт гармат, у осінній туман
Я покинув все те, що нам мило,
І пішов де виднівсь втікачів караван,
Що несли лиш життя, наболіле.
Приєднався до них. І в мовчанні німім
Через рідного краю руїни,
Залишючись вірним вітчизні своїй
Я дійшов до кордонів чужини.
А позаду, злий ворог мов дикий буран
Здоганяв вже кайдани надіти
Та, вітчизна моя мов всміхнулася нам
Й захистила знедолені діти.
Прибули в чужину. . . Ох, як тяжко мені
В ній жилося тоді, моя ненько!
Навіть слів і тепер не знаходжу тобі,
Щоб сказати про все те, серденько!
Всі страхіття війни знову спробував я,

Довелось й «унтерменшем» побути
І тебе, моя мила, матусю моя,
У біді тій не раз спом'янути.
Та, скінчилась війна. . . Майорять прапори
І лунають пісні перемоги. . .
Лиш, здається, одні не втішаємось ми,
Що zostались в розпутті дороги.
Бо для всіх, немов грім з неба ясного впав
Й надійшов ще нечуваний в світі
Переможців наказ, що правдивим катам
Нас віддав у наступному літі.
І, під жахом броні, мов отару овець,
Нас вели на страшливії муки
Від яких там здригавсь і, козак і стрілець,
У розпачі стискаючи руки. . .
А нещасні жінки, збожеволівши мов
І зі всим розпрощавшись навіки,
Діточок, що плекала їм їхня-ж кров
Викидали в глибокії ріки.
І тріпочучись в них, не одне немовля
Перед смертю, здавалось, благало:
Мамо, мамо, вернися кохана моя,
Я ще хочу пожити хоч мало! . .
Але марно лунав там цей немічний крик
Серед жаху похмурих тих ранків
Де батьки й матері теж кінчали свій вік
Під тяжкими колесами танків.
Так, в чужій стороні, на нечуваний гріх
Нам робили пани «демократи»,
Що хотіли тоді нас, без винятку всіх
В більшовицькії руки віддати. . .

І, здається, й тепер над долинами сліз
Де були ці криваві забави
Мов сумують вітри й голосить верболіз
За страхіття Лієнца і Драви.
Ну, а ти-ж? Що з тобою? Ти скажеш тоді:
Де подівся ти з пекла печалі?
Ох, матусю моя, відкажу я тоб' :
Не питай лиш, жо сталося далі.
Те пролинуло все. . . Лиш zostалося сказать,
Що терплячи пекельнії муки
Я хотів ще хоч раз у бою постоять
Та немав у цьому запоруки.
І хотілось від всіх нас сказати тоді
В невимовній печалі і тузі:
Боже милий! Згадай нас в цій лютій біді,
І тоді вже карай по заслuzі.
А коли заслужили ми ласку твою
Глянь на все це з небесної брами
І в останнім, жорстокім, рішучім бою
Залиши перемогу за нами. . .

1954 рік.

БАТЬКОВІ.

Вже пройшло тридцять літ як під гуркіт гармат
На весні, у столиці Кубані,
Мати, я та ще старший мій брат
Проводили тебе в шлях незнаний. . .
Сонце ясне з-за хмар нам світило в той час
Ніби прагнуло всіх окрилити
І промінням своїм заспокоїти нас

Й нові сили надії втілити.
Попрощались... Зостались одні...
(Як додому дійшли вже не знаю)
А по другій козачій весні
Подалися до рідного краю.
Тяжко жити було нам одним
У новому, советському світі
Де неправду і муки катів
Довелося не раз нам терпіти.
Але завше, промінням ясным
Нам світила в біді твоя воля:
Терпеливим й крицево твердим
Будь в житті серед всякого поля...
Промайнули літа... Знов заграва війни
Розлилася по цілому світі
Й волелюбні козачі сини
Правду й волю пішли боронити.
Йшов і я. Й щирим словом своїм
Боронив справедливість і волю
І, здавалось: з столітніх могил
Брав натхнення, до тяжкого бою.
Шлях тернистий, тяжкий, але йшов —
— (Унтерменшем також не міг бути),
Промінь волі над нами зійшов
Й ніби кликав нас долю здобути.
Не здобули... Й залишився один
Немов тая билинонька в полі
І Гукаю до тебе: прилинь! —
Пошукаєм козачої долі.
Щоб цю долю козачу, ясну,
Понести нам у рідну країну

Як в нову, щасливу весну
Ми залишим, нарешті, чужину.

1953 рік.

ТОБІ МІЙ ДРУЖЕ
(Мар'яну Хаміву).

Ти часами говориш мені:
Чом не знаю в чужині спокою
І сумую в чужій стороні,
Що немаю утіхи й з тобою?
На це, друже, тобі відповім,
Що сумую за рідним я краєм
Де шаліє сваволя катів
За степами та, полем і гаєм;
Де ще чується стогін братів
Під ворожим ярмом супостата
Й на колишніх могилах дідів
Йде весілля зухвалого ката;
Де згасає у крові й сльозах
Людська гідність і, правда і воля,
І видніється смуток в очах
У народу козацького поля...
Ми не хочем чужої ріллі,
(Це хай знає і ворог жорстокий),
Лише волі на рідній землі
І життя особистого спокій...
Це є правда ще наших дідів
І вона не дає нам спокою
Бо й з далеких, холодних могил

Вони кличуть за неї до бою.
І вони цюю правду святу
Вже зросили і кров'ю й сльозами,
Бо хотіли ясну, золоту,
Зорю волі побачить над нами.
Не діждались... Чи-ж діждемось ми?
Світ говорить: діждетися, діти,
Й пам'ятайте, що волі сини
Це народу козачого квіти...
Сійте-ж впевнено волі зерно,
(Не шукайте в чужині спокою)
І зміцнить ваші сили воно
До останнього нашого бою.
Вже на обрії сходить зоря
На яку всі чекають народи
Й вірю я, що засяє вона
Довгожданним промінням свободи...
— Ось чому, на чужині оцій
Я не матиму, друже, спокою,
Доки промінь свободи ясний
Не відчую я разом з тобою...

1953 рік.

КОЗАКУ КУБАНЦЮ.

В день твого свята, в зелену неділю
Шлю тобі, мій друже, свій палкий привіт
І бажаю щиро, в радісну днину,
Доброго здоров'я та щасливих літ.
Хай злая недоля, що тебе спіткала
І вела в далекі і чужі краї

Щезне на чужині й доленька свята
Відшука для тебе рідні береги. . .
Щоб бурхливі хвилі швидкої Кубані
В своїм ріднім краї ти побачив знов
А лани і гори, і зелені гаї
В боротьбі за волю ти вже сам знайшов.
І, щоб ти, мій милий, там вбрав доволі
Подихів свободи тих козачих днів
Коли в Запорізькім, ріднім нашім полі
Буйно розцвітала воля тих часів.
А коли відчуєш ти себе щасливим
Згадай милий друже, і мене, колись,
Що в своєму серці волю Україні
І всьому козацтву так старано ніс. . .

1952 рік.

МОЇ ПОБАЖАННЯ .

(Протоєрею о. Т. Гаврику в день його 75 річчя)

В день Вашого свята, на лоні чужини,
Де тішим надії рясні,
Вітаю Вас, Отче, в вірадрні години
На сімдесят п'ятій весні.
Й від щирого серця для Вас я бажаю:
Нового здоров'я та сил
І в радості й щасті вернутись до краю
Який Вас, Пан Отче, зростив.
Вернутись і, в ньому побачити волю
В розквіті нових її сил
І в ній відшукати блукаючу долю
Відквітлих, щасливих часів.

І в подихах волі відчуть ще миліше
Новії, щасливії дні
Як ті, що пролинули, Отче, раніше,
І сяють тепер в далині. . .
А доля ласкава хай знов усміхнеться
І стане правдиво ясна,
А в рідному краї для Вас розцвітеться
Нова, щасливіша весна.
І ніби яскраве, злотистее сонце,
Вона звеселить Вам цей рік,
А щастя, загляне у Ваше віконце
І житиме з Вами повік. . .

Квітень. 1953 рік.

ПОБРАТИМОВІ В АМЕРИКУ.

(М. Х.)

Нині, рано — в ранці, за своїм сніданком
Я дістав від тебе твій просторий лист,
І рішив: негайно-ж цим весняним ранком
Скористатись натхнення й поетичний хист.
Довго вже, мій друже, я чекав нагоди,
Щоб торкнутись знову свого пера
Не в ім'я якоїсь, скажім, нагороди
Чи в ім'я пошани, що колись була.
Не збираюсь, друже, щось тобі писати
Про свої незгоди, горе каяття,
Лише хочу щиро серед них сказати
Про нове, відмінне наше життя.
Ти живеш в країні де життя — доляри

Я-ж, тобі відомо, більш шаную дух,
І мене не ваблять в ній долярів чари,
Що часами мають і зворотній рух.
І хоч ти не мрійник і, шукати щастя
Не збиравсь ніколи десь серед пригод
Все-ж, не радь для мене прилучить нещастя
До твоїх життєвих, найновіших мод. . .
Знаю й я, що зараз модні чемодани
На яких чекають долярів життя
Ті, що хочуть їхати через океани
На нові пригоди, вже без каяття. . .
Бач, вже їм набридли «мрійників памфлети»
До яких, прихильно, скажім, ставлюсь я,
Що життям вважаю не смачні котлети,
А все те, що прагне лиш душа моя,
Та, щастя їм Боже! Хай шукають долі
Всюди, де штовхає їх нове життя,
Ми-ж, що залишились тільки дітьми волі
Будем тут плекати серця почуття.
Не для того, друже, йшли ми на чужину,
Щоб шукать життя в ній всім нам без журби
І мінять за нього навіть батьківщину
Та, тікають за море геть від боротьби.
Й вірю я, що все це, ти ще зрозумієш
І як і раніше йтимеш лиш шляхом
По яким діла всі славою покриєш,
А не безталанням та тяжким гріхом.

1955 рік.

НЕ ПОРА.

(Советському комітетові «За повернення на Батьківщину»)

Вертатись? До кого, для чого й чому?
Хіба всіх страхіть нам замало,
Що панство червоне народу всьому
В дарунок зухвало давало.
Хіба покидаючи рідний наш край
В тяжкій і знедоленій днині,
Ми йшли за Дніпро і за тихий Дунай
Забуть ті страхіття в чужині?
Й, забувши вернутись... Та знову рабом
З тремтінням весь вік свій служити,
І десь під незнаним, сибірським горбом
В холодній могилі зітліти...
Отож, хоч для всіх нас чужина оця
Немов-би та мачуха злая,
Та, все-ж, нам зручніше нести в ній вінця,
Що доля вручила лихая.
Бо вірим, що зійде ще волі зоря
І правда засяє у світі,
І там, де сумують ще наші поля,
Розквітне мов квітка у літі...
І з радістю в край наш ми всі подамось,
Немов-би ті соколи волі,
Й тоді, веселіш, як колись, всміхнемось
На ріднім, оновленім полі...

1955 рік.

ТОБІ БАНДУРО.

Пам'ятаю, як в нашій столиці,
У будинку знайомих людей
Чорнобривий юнак із світлиці
Йшов з тобою з сусідніх дверей.
А йому у вікно заглядало
Ясне сонце красуні весни
І проміння злотистое клало
На привабливі струни рясні.
І неждано, у тую-ж хвилину
Він торкнувся по струнах твоїх
І якусь чарівну хуртовину
В почуттях він навіяв моїх.
Полилися нечувані звуки
Не земної здавалось краси,
Відхиляючи горе і муки
В ті чарівні, твої голоси.
З, того часу запала ти в душу
Й незадовго вже стала моя
І здавалось: для тебе я мушу
Віддавать почуття ті щодня.
Чи лежиш на столі ти дубовім,
Чи стоїш у світлиці ясній,
Чи мандруєш зімною у новім
Світі, кривди, в недолі рясній;
Чи брениш про козацькую славу,
Чи стару Запорізькую Січ,
Чи невдалі походи, Полтаву,
Чи про славну Тарасову ніч;

Чи чарівною ніжністю звуків
Ти ворушиш весни почуття,
Чи взиваєш до сміливих рухів
За козацьке вільне життя.
І немов у саду соловейко
У весняную нічку ясну
Звеселяла мені ти серденько
Й мою пісню дзвінку, голосну.
Але сталося так, що з тобою
Розлучились ми в ріднім краю
І тепер, в самоті, лиш порою
Я пригадую, втіху свою.
Ох, бандуро! Як-би то ти знала
Як без тебе мені тепер жить,
Як-би вміла утіху-б послала,
Щоб мене в чужині звеселить.
Бо не личить козакому сину
Ні тужить, ні впадати в відчай,
Доки здатний, мов мати дитину
Боронити свободу й свій край.
Ти-ж, свободи натхненниця мила
Залишаючись в ріднім краю
На прощання немов говорила,
Що свободу я всвіті знайду!
І тепер, коли вже повіває
Її подих в напрямок Карпат,
Вірю я, що вона нас спіткає
Й доведе аж до рідних нам хат.
І тоді відшукаю тебе я
Й ніжно, ніжно до себе візьму,

А тепер, моя втіхо й надія,
Жди мене, я до тебе прийду.

1954 рік.

У ВЕСНЯНИЙ ВЕЧІР

У весняний вечір, коли згасне сонце
Й на стемнілім небі заблищить зоря,
Стомлений журбою я дивлюсь в віконце
І думками лину в ріднії края.
Світить надімною гордо місяць ясний
Сяють сріблом, золотом, зорі в далині
І немов сміється Божий світ прекрасний
В цій для нас далекій, хмурій чужині.
Часом защебече з боку соловейко
Дивно, коротенько, пісню голосну,
Ніби звеселити змучене серденько
Хоче в цю чарівну, ніченьку ясну.
Та, не тішить душу серед тиші ночі
Ця солов'їна пісня голосна,
Ні краса чужини, ні чужинки очі,
Ні весняний вечір, ні краса-весна
Лине серце з жалем до садів вишневих,
До степів широких і біленьких хат,
Що до своїх дворинц і троянд рожевих
Ніби посміхались мов сестра і брат.
А над тихим гаєм де пишалось поле
І цвіли барвисто квіти запашні
Розливавсь широко, мов правдиве море
Наш Дніпро-Славути, рано на весні.
І у тиші ночі над селом широким

Радісно лунала пісня голосна
І чарівно-ніжно над Дніпром глибоким
Ніби посміхалась нам краса-весна.
О, Великий Боже! Думав я з журбою:
Поможи діждатись і мені ще, дня,
Коли в ріднім краї як колись зі мною
Буде веселитись і моя рідня...
І зітхнувши тихо, я закрив віконце
І заснув спокійним і солодким сном
З вірою, що всім нам ще засяє сонце
Й рідний край далекий, звеселить наш знов.

1955 рік.

НОВОМУ РОКУ.

З незнаних нам сторін, за волею життя
Ти йдеш до нас невидимий цю року,
І по чужій землі несеш нам в набуття
Життєву радість чи печаль глибоку.
Ми звикли в чужині від тебе відбирать
Твій другий дар та втішливі надії,
Й готові тут і далі ще страждать,
Щоб здійснити свої рожеві «мрії».
Нас тішить в цьому час. А промінь наших «мрій»
Вже світить нам козачий шлях широкий
І кожний новий рік дає натхнення дій,
Щоб здійснити скоріш задум цей наш глибокий.
Хотілося-б, щоб й ти, у рідному краю
Повіяв радістю для нас ясною
Й зробив-би так, щоб стиснув булаву
Наш отаман, козакою рукою:

І в рідному краю розвіяв-би туман
Людської кривди і журби тяжкої,
А промінем ясним ти розбудив-би нам
Приспану волю доленьки людської.
Ідиж, ми ждем тебе! І в суди по землі
Ми радісно вітатъ тебе готові,
Посій-же й нам на батьківській ріллі
Родюче зерно правди, щастя й волі.

1953 рік.

Релігійно-патріотичні вірші

МОЛИТВА

В далині від рідні і від рідних осель
Де скитаюсь вже довгі роки,
Хочу Боже, Тобі серед серця пустель
Спрямувати душі ці потоки.
Щоб руслами благань і життєвих надій
Звесиляти недолю чужини
І у болі страждань йти до сяючих мрій
Щасливішої й кращої днини...
Вірю, Боже Святий, що у вир боротьби
Проти кривди, знущань і сваволі,
Ти позвав нас колись і привів аж сюди,
Щоб шукати ще й тут зорю волі.
Ворог лютий давно поневолив мій край
Й кров'ю люду блищить його ложе
То, спини-ж тую кров і вже більш не карай
Милосердний, Великий наш Боже!
Дай побачить мені в моїм ріднім краю
З щастя сяючих гір верховини

Не лютуюче зло, а ту волю твою
Що покаже нам кривди руїни
Й на руїнах отих, в серці змученім, знов
Дай відчутти моему народу
Не ексцеси тортур, а братерство й любов
Та правдиву людську свободу.
І народу тоді Ти пошли моему,
Щоб проснулася знов його слава
І в Твоїй вже красі усміхнулася йому
Його милая доля ласкава!..

1955.

ПОМОЖИ ЗАСТУПНИЦЕ!

То не славні лицарі з бою повертаючи,
Не крилаті соколи степом пронеслись
То незламні долею вигнанці блукаючи
Знов благають Заступницю в чужині зійшлись.
Не судила доля їм, мов-би під Полтавою
Битися з займанцями волю несучи
І в двобої гнівному знов блиснути славою
В ім'я Правди-матері, ворогів б'ючи.
Не судила доля їм ні ясна козацькая
Батьківщину милую в бої відстоять,
А ні вже приспаная, дивная чумацькая
У щасливу дниноньку бариші збирать
І, побожно, боязко, мов колись давниною
Козаки-невільники на чужій землі
Так тепер благаючи зустрічались з силою
Божої Заступниці у недолі млі.
Пригадалися там-же їм перекази давнії
Як в тяжку годиноньку, смерти вже ждучи,

Під покровом Божім козаченьки славнії
Визволялись радісно в день чи то в ночі.
Поможи-ж, Заступнице, в ім'я Правди-матері
Й нам свій край і волюнку знову відстоять
І твої Пречистая, ці дари багатії
В батьківщині радісній вічно прославлять.
Помоли, Причистая, ім'ям Бога-Матері
І Твоїх, Заступнице, Божіих чеснот,
Щоб за вірність Правди цій, в нас тепер віднятої
Знов літа щасливії нам послав Господь.

1955 рік.

РІДНА ЦЕРКВА

(Присвячую протоєрею о. Т. Гаврику)

Боже милий! Як тяжко на світі
Жить в далекій, чужій стороні,
Де й в зимі, й навесні і, уліті,
Ми, здебільше буваем сумні.
Де згадавши свою Україну
Часом, щось не спимо по ночах
А відвідавши церкву — хатину
Залишаємо сльози в очах...

*

*

*

Так, давно вже, нічною порою
Наш старенький отець сумував
І з тяжкою своєю журбою
Одночасно до Бога благав:
Поможи Ти, великий наш Боже,

Збудувати нам церкву свою
Й щоб оздоблення в ній було схоже,
На таке як в своєму краю!
Щоб молячись в ній палко до Тебе,
Пам'ять про далекий наш край,
Що здається не тільки для мене
Мов правдивий, небесний Твій рай...
Й Бог поміг. Емігранти новії
Сприйняли цей задум золотий
І їх сили міцні, молодії,
Збудували храм Божий, святий.
І на свято Різдвяне, велике,
Помолились у храмі своїм
І благання свої до Владики
Віддали у мовчанні німім.
Й красувалася церква святая
Немов квітка степна на весні
І здавалось, від рідного краю
Нам втіляла надії рясні...
І натхнені великим цим святом
І збудованим храмом своїм
Ми вітались мов брат рідний з братом
В цім далекім, нам краї чужім.

1953 рік.

КОЗАЧІ СЛЬОЗИ.

Для вас, доньки мого народу
Й сини козачої землі,
Що не забувши про свободу
Й в чужій, далекій стороні,

Несете скарби всі козачі
З пошаною, все більш що раз,
Я шлю привіт палкий, гарячий,
І цей козачий переказ.

*

*

*

В далекій, минулій давнині
Від дальніх Карпат по Кавказ
Ходив та ще ходить по нині
Козачий, старий переказ.
Говорить він нам про недолю,
Про сльози жінок, матерів,
І втрати козачі за волю
Для щастя доньок і синів.
Й про нашу Заступницю Січі
Що в смертний, здавалось-би час,
Робила не раз і не двічі,
Що ворог відходив від нас.
В часи ті смутнії, на морю,
В нерівній, тяжкій боротьбі
Вмирили за правди і волю
Нащадки козачі, в журбі.
І тихі морськії лимани
Ховаючи волі синів,
Здавалось, немов сумували
Над виром козачих могил.
А змучені душі козачі
В мілинах лиманів і рік
З'являлись мов тіні бродячі
Не знавши спокою повік.

І в горі й нестриманих риданнях
За долю коханих синів
В омитих сльозами благаннях
До Бога йшов сум матерів.
Та наша Заступниця Січі
І старець Святий Миколай
Спустились, щоб бачити в вічі
Недолю й наш змучений край.
В найкращій перлині короні
З стареньким дідусем святим,
Вони оглядали поволі
Наш край, що здавався золотим...
І чуючи всюди ридання
Козачих жінок, матерів,
Здавалось взяли ті благання
Для долі козачих синів.
Зі спеки-ж й великого жалю
Заступниці нашої тоді
Схотілось у нашому краю
Напитись де небудь води.
Та, тільки на їхні прохання
Ніхто відгукнутись не міг,
А плач і гіркії ридання
Лунали за кожний поріг.
Лиш хвилі сріблясті і тихі
Незнаної нами ріки,
Здавалося жалем покриті
Минали до них підійти.
Та, тільки лиш Мати святая
Склонилась напитись води,
Корона, мов зіронька тая

Упала з її голови.
Упала і зникла. Й дістати
Й святий Миколай вже не зміг
І їй довелось мандрувати
Без неї, до неба доріг.
І в смутку й великому жалю
За перли найкращі свої
Прийшла до небесного краю
Пречистая Мати, тоді.
І бачить: на троні своєму
В незнаній до того красі
Мов тая зоря Віфлієму
Засяяли перли усі...
— О. радість! О, перли які!..
— Сказала Пречиста тоді:
Це, мабуть, у дні ті страшнії
Знайшли козаки у воді.
Й дали їх для мене, мій Сину,
Щоб втішити горе мені
Та, вірність свою до загину
Ще раз підтвердити Тобі.
О, ні каже Син всюди зрячий:
Не перли для нас там росли,
То сльози правдиві козачі,
Що анголи нам принесли.
З часів тих, в козачному краю
Вже протягом довгих віків
Перлини звуть символом жалю
Й слізьми матерів козаків.

1954 рік.

РІЗДВЯНА НІЧ

Ніч зимова, ясна. Світять зорі в горі
По безкрайому, синьому небу,
І пишається в цій далині
Місяць, сяйвом своїм, попереду.
І здається, що ніч ця ясна
Неземною красою повита
Теж сьогодні вітає Христа
Лиш безмовно, невидимо, стиха...
В таку нічку, колись, народився Христос
Сонце вічної, Божої правди,
Цар всієї землі, без насильства й погроз,
Шлях до щастя народів на завжди.
Він залишив вчення. І в цю нічку святу
Ми повинні Його спом'янути
Й Божу думку ясну, життєву золоту,
У своєму житті не забути.
Хай святе це вчення стане нам за наказ
Від єдиного нашого Бога,
І сумна чужина тоді стане для нас
Не така вже страшна і убога.
А Різдвяная ніч в своїй Божій красі
Нам зміцнить наші сили й надії
Й у чужій стороні ми відчуємо всі
Щасливіші для нас дні новії.

1954 рік.

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Христос Воскрес! Величне, вічне слово
Святеє змістом й цілями буття,
Що вже прикрасило правдиво, ново,
Крокуюче в віках людське життя.
Воно не раз і в нашім ріднім краї
Втіляло в нас надію в кращі дні
І, ніби пташка у зеленім гаї
Нас звеселяло в горі і біді.
Чи-ж не воно й в далекій нам чужині
Учило нас любити Рідний Край
І кращу долю милій батьківщині
Нести в її степи, поля і гай? . .
І з вірою в нього, ми йдем до днини
Коли й для нас, мов з сяючих небес
По всій землі козачої країни
Пролине радісне: наш Край Воскрес!

1954 рік.

К і н е ц ь .

З М І С Т.

Борис Цибульський — біографія	5
Передмова	8

Ш л я х а м и к о з а ц ь к о ї с л а в и

Сяйвом козацької давнини	10
Діти козацького шляху	12
Світанком	17
В розвідку	19
Арешт Галі	21
По допиті, у в'язниці	23
Зустріч з Вірою	24
Сон Галі	27
На повторний допит	29
Знову до карцеру	30
Лист до Гриця	31
На прогульку. Нова зустріч з Вірою	33
В очікуванні на визволення	37
Зустріч Віри з слідчим Шером	38
Подорож Віри до Гриця	41
Розмова Віри з Грицем	42
Розмова з матір'ю	43
Дорогою до Галі	44
Визволення Галі	44
У Києві	47
Бій з повстанцями	48
Смерть Віри	50
Несподівана зустріч з юберменшем	51
Полею бою	53
Усміх долі	54

Б а т ь к і в щ и н і

Батьківщино моя	59
Україні	60
Козацький шлях	61
Україна	62
Київ	64
Києву	65
Лицар волі	67
Смутні роковини	69
На чужині	70
Лист до матері	71
Батькові	73
Тобі мій друже	75
Козаку кубанцю	76
Мої побажання	77
Побратимові в Америку	78
Не пора	80
Тобі бандуро	81
У весняний вечір	83
Новому року	84
Молитва	85
Поможи Заступнице!	86
Рідна Церква	87
Козачі сльози	88
Різдвяна ніч	91
Христос Воскрес!	92

